

The Role of Social Capital in Increasing the National Pride of Kazakhstan Citizens

Seyed Morteza Noeibaghban¹

Assistant Professor of Political Science, Department of Islamic Education,
Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran

Zahra Sadeghi Naghdali

Ph.D. in Political Science, Isfahan University, Isfahan, Iran

(Date received: 9 January 2022 - Date approved: 8 September 2023)

Abstract

Introduction: National pride is one of the sources of citizens' identity; therefore, it is very important in developing countries. As a developing country, Kazakhstan is one of the most necessary and important countries in Central Asia. This country gained independence in 1991 with good political and social stability. In this regard, the results of international values survey also show that the citizens of this country have relatively high national pride (mean=3.40). Based on this, the aim of this research is to investigate the impact of social capital as a new concept in political science on the national pride of Kazakh citizens in recent years. This research has been done quantitatively using the secondary analysis of statistical data of "The World Values Survey" (WVS). After dividing social capital into five components, the results showed that three components of social capital, belief in the importance of democracy in society, political trust and membership in social associations, have a positive effect on strengthening the national pride of Kazakh citizens. The findings show that the effect of generalized social trust and religious values on the national pride of Kazakh citizens was not significant. Questioning the identity of people and societies is one of the most important intellectual issues of mankind throughout history. In this regard, the national pride is a concept close to national identity. One of the regions where national pride has become very important in recent years is Central Asia.

---

1. E-mail: noeibaghban@um.ac.ir (Corresponding Author)

With the collapse of the former Soviet Union, five countries emerged in Central Asia, the largest of which is Kazakhstan. Kazakhstan tried to separate its political and administrative system from Russia. Of course, creating and producing identity and expecting its legitimacy in society is a natural thing; one cannot simply act vertically and from top to bottom. In other words, in order to succeed in this matter, it is necessary for the norms, values and customs and social networks and links to help the governments and help them in reproducing their national identity. In this regard, the present study was conducted with the aim of investigating the effect of some elements of social capital on increasing the feeling of national pride in Kazakh citizens.

Research Question: How do the different components of social capital effect on the development of national pride among Kazakh citizens?

Research Hypothesis: Improving social trust, increasing social norms and social networks and relationships have positive effects on national pride among Kazakh citizens.

Methodology and Theoretical Framework: The methodology of this research is quantitative and based on secondary analysis. The statistical population of this study is all regions of Kazakhstan. The data used to test the research hypotheses were extracted from the WVS Wave 7 dataset (2017-2020). The sample size in this research is 1276 people. Volchok and Narayan believe that the reduction of capital and social bonds in societies weakens the will of individuals to defend their identity and collective interests. In other words, it can be claimed that the nature of social identities requires the expansion of social relations and solidarity, whether mechanical or organic. Considering why social capital has a positive effect on citizens' national identity, Ikeda et al, argue that the expansion of face-to-face interactions and strengthening of the collective spirit in community creates better feelings toward the community among citizens. From this point of view, social bonds reinforce valued norms and mutual relationships experienced by individuals, which creates a sense of altruism in society. This research tries to test the hypotheses by using Putnam's (2000) theory and his division of social capital into three components of social trust, social norms, and social networks.

Results and Discussion: After dividing social capital into five components, the results showed that the three components of social capital, the belief in the importance of democracy in society, political trust and membership in social associations, had a positive effect on strengthening the national pride of Kazakh citizens. The findings show

that the effect of generalized social trust and religious values on the national pride of Kazakh citizens is not significant.

Conclusion: The results show that the citizens of Kazakhstan have a high sense of pride toward their country and an average of 3.40 for the variable of national pride of Kazakh citizens confirms this issue. A recent wave of WVS data shows that more than 90 percent of Kazakhstani citizens are very proud of their country. This is important because, firstly, Kazakhstan has only been independent for about twenty-one years. Also, various ethnic and religious minorities live in this country which is usually challenging to form a national identity. The results show that even the Russian minority living in Kazakhstan, who are citizens of this country are very proud of their country and are considered a part of the country's history (average national pride for the Russian minority in Kazakhstan 24 / 3, which is higher than the average of 2.5). The results also show that this variable, i.e., social capital, explains about 10% of strengthening national pride. Considering that various causes and factors affect the phenomena of humanities and especially political science, this level of explanation of national pride by the variable of social capital is completely acceptable.

Keywords: World Values Survey Data, Social Capital, National Pride, National Identity, Central Asia, Kazakhstan.

نقش سرمایه اجتماعی در افزایش غرور ملی شهروندان قزاقستان

سید مرتضی نوعی باغبان^۱

استادیار علوم سیاسی گروه معارف اسلامی، دانشکده الهیات و معارف اسلامی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران

زهرا صادقی نقدعلی

دانش آموخته دکترای علوم سیاسی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران

(تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۰/۱۹ - تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۶/۱۷)

چکیده

یکی از منابع هویت بخشی شهروندان، غرور ملی است که در کشورهای در حال توسعه اهمیت زیادی دارد. قزاقستان یکی از کشورهای در حال توسعه در آسیای مرکزی است که مهم ترین و بزرگ ترین آنها در منطقه به شمار می آید. این کشور در حالی در پایان سال ۱۹۹۱ به استقلال رسید که اقلیت های قومی و مذهبی مختلفی داشت، ولی با وجود آن، سال ها از ثبات سیاسی و اجتماعی خوبی برخوردار بوده است، هر چند که رویدادهای ژانویه ۲۰۲۲ از بی ثباتی اجتماعی و سیاسی شدید در این کشور خبر داد. در این زمینه، نتایج پیمایش ارزش های بین المللی نیز نشان می دهد که شهروندان این کشور غرور ملی به نسبت بالایی دارند (میانگین ۳/۴۰). این پرسش مطرح است که سرمایه اجتماعی به عنوان مفهومی نوین در علم سیاست، چه تأثیری بر افزایش غرور ملی شهروندان کشور قزاقستان داشته است. این نوشتار به شیوه کمی و با استفاده از تحلیل ثانویه داده های آماری پیمایش ارزش های جهانی انجام شده است. با تقسیم سرمایه اجتماعی به پنج مؤلفه، نتایج نشان داد که سه مؤلفه سرمایه اجتماعی یعنی اعتقاد به اهمیت دموکراسی در جامعه، اعتماد سیاسی و عضویت در انجمن های اجتماعی در تقویت غرور ملی شهروندان قزاقستانی تأثیر مثبتی داشته و سبب تقویت غرور ملی در میان شهروندان این کشور شده است. یافته های نویسندگان نشان می دهد تأثیر اعتماد اجتماعی تعمیم یافته و ارزش های دینی بر غرور ملی شهروندان قزاقستانی معنادار نبود.

واژگان اصلی: پیمایش ارزش های جهانی، سرمایه اجتماعی، غرور ملی، هویت ملی، آسیای مرکزی، قزاقستان.

۱. نویسنده مسئول: noeibaghban@um.ac.ir

مقدمه

پرسش از هویت انسان‌ها و جوامع یکی از مسائل فکری مهم انسان‌ها در طول تاریخ است. افراد از گذشته تا حال در جست‌وجوی تعریف هویت خود، خانواده، شهر و کشور خویش بوده‌اند و در این راه، میان خویش و دیگران جدایی قائل شده و تلاش می‌کنند به این شکل ارزش‌ها، مفاهیم و هنجارهای خود را به شیوه‌ای منحصربه‌فرد بازنمایی کنند (Zahiri, 2007: 105). در دهه ۱۹۹۰ هویت به‌عنوان یکی از موضوع‌های اصلی در حوزه‌های آکادمیک مورد توجه بود و با فروپاشی اتحاد شوروی و رویدادهای بالکان، آسیای مرکزی، خاورمیانه و آفریقا، هویت ملی موضوع اصلی برخی از تحلیلگران روابط بین‌الملل قرار گرفت (Soltani and Others, 2021: 181).

هربرت مید (Mead, 1964: 88) معتقد است که انسان‌ها هویت خویش را با سازمان‌دادن ایستارهای فردی دیگران در چارچوب نگرش‌های منسجم اجتماعی ایجاد می‌کنند. به بیان دیگر، تصویری که انسان از خویش ایجاد می‌کند و احساسی که به خود دارد، منعکس‌کننده نگرشی است که دیگران درباره وی دارند. به‌طور کلی، پژوهشگران به‌تازگی استدلال می‌کنند که هویت مجموعه‌ای از ویژگی‌های اجتماعی، تاریخی و فرهنگی است که بر ماهیت گروه‌های انسانی دلالت می‌کند و آن‌ها را از دیگر گروه‌ها و جوامع انسانی متمایز می‌کند (Iman and Others, 2014: 38-39). در این زمینه، یکی از انواع هویت اجتماعی، هویت ملی است. هویت ملی شامل مجموعه‌ای از مفاهیم مادی و فرهنگی است که سبب ایجاد تمایز جوامع انسانی از همدیگر می‌شود؛ به همین دلیل، اندیشمندان معتقدند که این نوع هویت مهم‌ترین حلقه ارتباطی میان هویت‌های محلی و فراملی است (Hajiani, 2001: 195).

غرور ملی از مفاهیمی است که ارتباط نزدیکی با هویت ملی دارد. تعریف عینی و دقیقی از مفهوم غرور ملی وجود ندارد، اما اندیشمندان آن را بیشتر معادل ملی‌گرایی فرض کرده‌اند؛ ملی‌گرایی که تفاوت‌های گروهی در سطح فرهنگی و نژادی را تحمل نمی‌کند، انتقاد از خویش‌تن اجتماعی را نمی‌پذیرد، نگرش‌های احساسی و غیرعقلانی دارد و نسبت به ملت‌های دیگر احساس برتری دارد (Hutchinson and Others, 1994: 5). غرور ملی سازه‌ای چندبعدی است که در هر کشوری به‌واسطه شرایط منحصربه‌فرد تاریخی و اجتماعی آن شکل می‌گیرد و با موقعیت‌های ویژه مملکتی پیوندی عاطفی دارد؛ این پیوند عاطفی در شکل‌دادن احترام به قوانین سیاسی کشور، زبان اصلی، قوانین اجتماعی و مانند آن، در بین شهروندان نقش مهمی دارد. در طول تاریخ، بسیاری از کشورها تلاش کرده‌اند به شیوه‌های مختلف غرور ملی را در بین شهروندان خود گسترش دهند (Hashemianfar and Others, 2012: 150).

در این زمینه، آسیای مرکزی از مناطقی است که در آن غرور ملی در سال‌های اخیر اهمیت زیادی پیدا کرده است. در سال‌های اخیر آسیای مرکزی بیشتر مورد توجه قدرت‌های بزرگ

جهانی و منطقه‌ای قرار گرفته که اهمیت این موضوع را دوچندان کرده است (Vosoughi and Others, 2017: 467). آسیای مرکزی قبل از اسلام امپراتوری‌های بزرگی مانند هون‌ها و گوک‌ترک‌ها داشته است (Kundakbayeva, 2021: 8-15). اما بعد از اسلام با ورود مسلمانان به این منطقه هویت این منطقه ماهیت اسلامی و دینی پیدا کرد و مردم این مناطق در چارچوب حاکمان سیاسی و دینی موجود در قلمروی اسلامی در گسترش اسلام در آسیای مرکزی و ماورای آن تلاش کردند (Polonskaya and Others, 2008: 1-4). این فرایند ادامه داشت تا اینکه روسیه تزاری برای رسیدن به آب‌های گرم شروع به تسخیر آسیای مرکزی و قفقاز کرد؛ بدین ترتیب، استقلال نسبی این مناطق به تدریج تضعیف شد. با شکل‌گیری نظام شوروی، مذهب و دین در این جوامع به شدت سرکوب شد و نظام شوروی تلاش کرد ایدئولوژی کمونیسم را به ایدئولوژی غالب در این منطقه تبدیل کند. در این زمینه، نظام شوروی توانسته بود به میزان زیادی اهمیت مذهب در آسیای مرکزی را کاهش دهد.

با فروپاشی شوروی، در آسیای مرکزی پنج کشور به وجود آمد که بزرگ‌ترین آن‌ها کشور قزاقستان است. قزاقستان از همان ابتدا کوشید برای رسیدن به استقلال نسبی در حوزه‌های سیاسی و فرهنگی، سیستم سیاسی و اداری خود را از روسیه جدا کند. موضوع آنجا اهمیت پیدا می‌کند که قزاقستان اقلیت بزرگی از روس‌ها در مناطق شمالی این کشور دارد که سبب می‌شود موضوع ایجاد همبستگی ملی در این کشور اهمیت زیادی پیدا کند. در این زمینه، حاکمان این کشور ابتدا تلاش کردند در سال ۱۹۹۸ و همان دهه‌ای که به استقلال از شوروی دست یافته بودند، برای کنترل بهتر اقلیت روس و جذب آن‌ها در ساختارهای اقتصادی و سیاسی، پایتخت این کشور را از شهر آلماتی (در جنوب کشور) به شهر آستانه (در شمال کشور) انتقال دهند،^۱ زیرا در این دهه از دید حاکمان این کشور، میزان تعهد و همبستگی اقلیت بزرگ روس با کشور قزاقستان مورد تردید و سؤال بود. سپس برای کاهش روابط فرهنگی و اجتماعی مردم این کشور با روسیه، در سال ۲۰۱۷ تصمیم گرفته شد، خط الفبای این کشور از خط سیرلیک روسی به لاتین تغییر پیدا کند.^۲ همچنین علاوه بر اقدام‌های سلبی

۱. در سال‌های اخیر، در راستای تقویت هویت قزاقی در شهر آستانه، میدان بای‌ترک ایجاد شده است که در درخت زندگی، کره‌ای قرار داده شده است که به آن سیمورک (سیمرغ) می‌گویند و بیان‌کننده افسانه‌های قزاقی در تاریخ است. همچنین مرکز تجاری خان شاتر، به معنی چادر خان که سقف آن چادری به رنگ سفید است و نماد کوچ‌نشینی و سنت‌های آن است (یعنی کاخ سفید) ایجاد شده است.

۲. یک فرمان ریاست‌جمهوری اکتبر ۲۰۱۷ در قزاقستان دستور داد که انتقال از سیریلیک به خط لاتین تا سال ۲۰۲۵ تکمیل شود. قزاقستان برای اجرای این فرمان ریاست‌جمهوری و در تلاش برای تثبیت هویت ملی خود در مقابل روسیه، در سال ۲۰۱۷ انتقال مرحله‌ای از الفبای سیریلیک به لاتین

برای کاهش نفوذ روسیه در این کشور، اقدام‌های ایجابی نیز برای بازسازی و گسترش هویت بومی در این کشور انجام شد. ساخت فیلم‌هایی مانند آنا تومریس، تأکید نظربایف بر گذشته تاریخی این کشور، پیوستن قزاقستان به شورای همکاری کشورهای ترک‌زبان و نقش فعال در آن و مسائلی از این نوع، اقدام‌هایی بودند که حاکمان این کشور انجام دادند با هدف ساخت و تقویت هویت ملی شهروندان خویش که بیشتر ماهیتی غیردینی هم دارد (Yilmaz, 2022: 171-180). از سوی دیگر، دولت قزاقستان در سال‌های اخیر با تأکید بر چهره‌هایی همچون ابونصر محمد بن فارابی فیلسوف مهم جهان اسلام (زاده فاراب قزاقستان)، خواجه احمد یسوی، شاعر بزرگ قزاقستان در قرن پنجم (مدفون در شهر ترکستان قزاقستان) و آباء قونبایف به‌عنوان روشنفکر بزرگ قزاق (که مجسمه آن در کتابخانه ملی ایران در تهران برافراشته شده و مجموعه اشعار او در تهران ترجمه و چاپ شده و در بین قزاقان محبوبیت دارد) تلاش می‌کند تمدن تاریخی خود را گسترش دهد. البته این اقدام‌های حاکمان قزاقستان چندان به نظر پوتین و دولت مردان روسیه مثبت نیامده است و حتی گاهی پوتین به تمسخر تاریخ قزاقستان پرداخته و اعلام کرده بود که هیچ‌گاه قزاقستان دولتی در طول تاریخ نداشته است. البته این امر با پاسخ حاکمان قزاقستان روبه‌رو شده است و نظربایف در این ارتباط در پاسخ به پوتین به تاریخچه امپراتوری هون، گوک‌ترک‌ها، آلتین‌اردو، خانات ترک غربی در کشور قزاقستان اشاره می‌کند.^۱

البته طبیعی است که برای ایجاد و تولید یک هویت و انتظار مشروعیت آن در یک جامعه، فقط نمی‌توان به شکل عمودی و از بالا به پایین عمل کرد. برای موفقیت چنین امر مهمی نیاز است که لایه‌های پایین جامعه نیز نقش فعالی در جامعه داشته باشند. به بیان دیگر، هویت و تولید احساس غرور ملی به نظر نمی‌رسد از موضوع‌هایی باشد که فقط با تلاش حکومت‌ها ایجاد شود. برای موفقیت در این موضوع، لازم است هنجارها، ارزش و آداب و رسوم، شبکه‌ها و پیوندهای اجتماعی نیز به کمک حکومت‌ها بیاید و آن‌ها را در جهت موفقیت در بازتولید هویت ملی یاری کند. در این نوشتار می‌خواهیم به تأثیر برخی از عناصر سرمایه‌های اجتماعی در افزایش احساس غرور ملی در میان شهروندان قزاقستانی بپردازیم. به دنبال پاسخ این پرسش هستیم که مؤلفه‌های مختلف سرمایه اجتماعی چه تأثیری در افزایش غرور ملی در میان شهروندان قزاقستانی داشته است؟ در پاسخ از تحلیل داده‌های بین‌المللی پیمایش ارزش‌های جهانی در مورد کشور قزاقستان استفاده شده است.

پیشینه پژوهش

را آغاز کرد. دولت قزاقستان تا زمان اجرای کامل الفبای جدید، فرایندی هفت ساله را ترسیم کرد که به مراحل مختلفی تقسیم می‌شد.

1. <https://www.youtube.com/watch?v=sW0wKjJdMpU>

در بررسی منابع این پژوهش دو دسته منبع قابل دسترسی است: دسته نخست منابعی است که به طور مستقیم به موضوع این پژوهش مربوط می‌شود. در دسته اول، عطایی (۱۳۸۷) در پژوهشی با عنوان «هویت ملی و ملت‌باوری در آسیای مرکزی» پس از مروری بر تحول مفهوم ملت‌باوری و هویت ملی در اروپا به چگونگی انتقال این مفهوم به آسیای مرکزی و گسترش و ترویج آن توسط اتحاد شوروی می‌پردازد و مشکل امروز مردم این منطقه را در دست یافتن به تعریفی از هویت ملی خود پس از استقلال از اتحاد شوروی و در عصر جهانی‌شدن بررسی می‌کند. او می‌کوشد نشان دهد ماهیت تصنعی جمهوری‌های قومیت‌محور ایجادشده در دوران اتحاد شوروی نه با پیشینه تاریخی و فرهنگی منطقه سازگار است و نه با روند جهانی‌شدن و تأکید رهبران کنونی کشورهای نواستقلال آسیای مرکزی بر ملت‌باوری رمانتیک و ملت‌سازی دیرنگام نتیجه‌ای جز جدایی بیشتر و اختلاف و احتمال جنگ و منازعه در منطقه نخواهد داشت.

قوام و محمد (۱۳۸۹) در پژوهشی با عنوان «بحران هویت ملی و شکاف دولت و ملت در عصر جهانی‌شدن: نقش زبان و مذهب در بحث هویت ملی در تاجیکستان و قزاقستان» با مطالعه هویت در دو کشور قزاقستان و آسیای مرکزی استدلال می‌کنند که در جریان جهانی‌شدن و مباحث ساختارشکنانه پسانوشدگی^۱، یکی از مهم‌ترین مسائلی که دست‌خوش تحول و دگرگونی شده، هویت است. بدین‌گونه هویت‌ها کارکردشان را تا حد زیادی از دست داده و این تحول، عامل نوعی بحران هویتی شده است.

بایوا^۲ (۲۰۰۳) پژوهشی با عنوان «مطالعه تجربی هویت قومی نوجوانان در قزاقستان» انجام داده است. چهار نقطه تمرکز این پژوهش، احساس تعلق به هویت قومی، معناداری و ارزش هویت قومی، ارتباط میان اکثریت و اقلیت قومی، به‌کارگیری زبان قومی بوده است. به نظر او، به‌طور کلی تعلق و تعصب به گروه قومی ناشی از نقش مسلط والدین بر نوجوانان و ساختار قوم‌گرایانه آنان است و از آنجایی که این نوجوانان در مرحله جامعه‌پذیری هستند، ممکن است در سال‌های جوانی و بزرگ‌ترشدن و به‌دنبال استقلال، تغییر نگرش دهند.

یملینوا^۳ (۲۰۱۳) در پژوهشی با عنوان «اسلام، هویت ملی و سیاست در قزاقستان معاصر» استدلال می‌کند که برخلاف سایر کشورهای آسیای مرکزی، واکنش رسمی قزاقستان به احیای اسلامی آن به‌طور مشخصی دوسوگرا و حتی متناقض است. دولت نظربایف به‌طور لفظی

1. Post-Modernity

2. Zhiyenbayeva

3. Yemelianova

میراث صوفی قوجامحور^۱ قزاقستان و مکتب حنفی اسلام سنی را به عنوان اشکال «سنتی» اسلام در میان کوچ‌نشینان قزاق پذیرفته و آن‌ها را به عنوان عناصر تشکیل‌دهنده فرایند ملت‌سازی برآورد کرده است. با این حال، در سال‌های اخیر، نمایندگان نخبگان سیاسی، ناآگاهانه بسیاری از مفاهیم اسلام غیرسنتی سلفی‌محور را که در بسیاری از زمان‌ها با اسلام صوفی‌گرایانه در تضاد هستند جذب کرده و احیای تصوف قزاق را نادیده گرفته، به حاشیه رانده یا حتی سرکوب کرده‌اند. این تا حدی به دلیل دانش محدودشان از سنت اسلامی بومی قزاقستان و تا حدی به دلیل قرارگرفتن بیشتر نسل جوان در معرض گروه گسترده‌ای از تأثیرهای سلفی است که از خارج ریشه می‌گیرد.

دسته دوم منابعی است که به‌طور غیرمستقیم به این پژوهش مربوط می‌شود که به شرح زیر است:

کولایی و شیرازی (۲۰۱۶) در مقاله^۲ "تأثیر آزادسازی اقتصادی بر رشد جامعه مدنی در قزاقستان" نوشته‌اند قزاقستان پس از فروپاشی اتحاد شوروی به دنبال بازسازی هویت ملی خود، اصلاحات اقتصادی را آغاز کرد، اما به دلیل وابستگی به مسکو تغییر ساختار سیاسی و اقتصادی کاری بسیار دشوار بود. در این پژوهش نویسندگان به بررسی تأثیر آزادسازی اقتصادی در قزاقستان پساشوروی، بر رشد جامعه مدنی می‌پردازند. آنها استدلال می‌کنند که در بیش از دو دهه پس از فروپاشی اتحاد شوروی، آزادسازی اقتصادی، سبب رشد نسبی جامعه مدنی در قزاقستان شده است.

حاجیانی (۲۰۰۱) در مقاله‌ای با عنوان "تحلیل جامعه‌شناختی هویت ملی در ایران و طرح چند فرضیه" مهم‌ترین ابعاد هویت ملی ایرانیان را در هفت محور اجتماعی، تاریخی، جغرافیا، سیاسی، مذهبی، فرهنگی و زبانی مورد بررسی قرار می‌دهد و در ادامه با توجه به یافته‌های پیمایشی به تجزیه و تحلیل مسائل هفت‌گانه هویت ملی پرداخته و فرضیه‌هایی پیرامون هویت ملی مطرح کرده است.

هاشمیانفر، جلالی و هاشمی (۲۰۱۱) در مقاله^۳ "تاملی بر چیستی غرور ملی و عوامل موثر بر آن، مطالعه موردی شهر اصفهان"، تأثیر شخصیت اقتدارطلب و دموکراتیک، احساس کارآمدی سیاسی و اجتماعی و آگاهی سیاسی بر غرور ملی را بررسی کرده است. هدف پژوهش توضیح مفهوم غرور ملی و مفهوم‌سازی آن در دو شکل ملی‌گرایانه و میهن‌دوستانه است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که غرور ملی‌گرایانه با شخصیت اقتدارطلب و کارآمدی سیاسی اجتماعی، رابطه مثبت و با شخصیت دموکراتیک و آگاهی سیاسی رابطه منفی دارد. در

۱. قوجا همان تلفظ قزاقی واژه خواجه است. لقبی است که بیشتر به بزرگان و رهبران مذهبی صوفی در آسیای مرکزی داده می‌شود.

برابر غرور ملی میهن‌دوستانه با شخصیت دموکراتیک، آگاهی سیاسی و کارآمدی اجتماعی، رابطه مثبت، اما با شخصیت اقتدارطلب و کارآمدی سیاسی رابطه‌ای منفی دارد.

همچنین سلطانی و خان‌محمدی (۲۰۲۱) در مقاله "هویت ملی روسیه در دوران پسا شوروی، تغییر یا تداوم هویتی" نوشته‌اند روسیه برخلاف تغییر مکرر نامش، از دیدگاه هویتی در سه دوره اصلی تاریخ تزارها، شوروی و پسا شوروی (روسیه جدید) ویژگی‌های اصلی خود را حفظ کرده است. به بیان دیگر با وجود تغییر در ساختار و فرهنگ سیاسی دولت، شاخص‌های اصلی هویت روسیه دچار تغییر نشده است. با فروپاشی شوروی، مرزها و وابستگی‌های شوروی دچار تغییر و فروپاشی شد، اما ادراک مردم و رهبران از مفهوم هویت ملی بر اساس اقتدارطلبی و قدرت بزرگ، از دوره‌های پیشین تداوم یافته و تغییر نکرده است.

زهیری (۲۰۰۷) در مقاله "چیستی هویت ملی" آن را در دو نگرش فرهنگی و سیاسی بررسی می‌کند. نگرش فرهنگی با متغیرهای فرهنگی مانند زبان، دین، ادبیات، هنر، آداب و رسوم و باورهای یک ملت در ارتباط است. حال آنکه نگرش سیاسی تاثیر دولت در تولید و بازتولید هویت را مورد توجه قرار می‌دهد. نگارنده در این پژوهش اگر چه پیش‌شرط‌های فرهنگی و تاریخی را در شکل‌گیری هویت ملی نادیده نمی‌گیرد، اما بر این باور است که هویت بر اساس علایق سیاسی تعیین می‌شود. بنابراین برای درک بحران هویت در جوامع، باید به ناکامی‌های نظام سیاسی در نهادهای هویتی توجه داشت.

چارچوب نظری

سرمایه اجتماعی در جامعه‌شناسی مفهومی به نسبت قدیمی است که از نظر روش‌شناسی بیشتر بر ساختار و جمع‌گرایی تأکید می‌کند و در مقابل فردگرایی و نظریه کارگزار اقتصادی قرار دارد. بوردیو شاید اولین فردی است که از مفهوم سرمایه اجتماعی استفاده مدرن می‌کند و آن را به دو عنصر مجزا جدا می‌کند: نخست، روابط اجتماعی که به افراد اجازه دسترسی به منابع اعضای گروه‌های دیگر را می‌دهد و دوم، مقدار و کیفیت این منابع (Bourdieu, 1983: 21-24).

همچنین پاکستون بر دو عنصر سرمایه اجتماعی تأکید می‌کند: یکی کمیت که به روابط عینی بین افراد و دیگری کیفیت که به نوع این روابط اشاره می‌کنند. او معتقد است که روابطی کیفیت بالایی دارند که مبتنی بر اعتماد و دوجانبه باشند (Paxton, 1999: 91-97). البته همان‌طور که چالپنیک استدلال می‌کند میان نظریه‌های پژوهشگران جامعه‌شناسی در مورد سرمایه اجتماعی به عنوان یک دارایی فردی یا یک امر مهم در بسترهای اجتماعی تنش‌هایی وجود دارد (Chalupnicek, 2010: 1230). برای نمونه، کلمن (Coleman, 1990: 932) نظرش رهیافت اول است

و بیشتر پژوهش‌هایش در مورد نقش سرمایه اجتماعی در خلق و تولید سرمایه انسانی است، اما پاتنام^۱ (۱۹۹۳) به توسعه رهیافت دوم می‌پردازد. پژوهشگران معاصر به پیامدهای منفی فردگرایی از جمله جرائم زیاد، خودکشی، استرس‌های روانی، بیماری‌های فیزیکی و ذهنی (Naroll, 1983: 53) سطح‌های بالایی از خودبیگانگی و انزوا در جامعه اشاره می‌کنند (Triandis and Others., 1985: 396). به نظر می‌رسد این یافته‌ها از چشم‌انداز اجتماع‌گرایان^۲ حمایت می‌کند (Etzioni, 1993: 2). چنین نظریه‌ها و یافته‌های تجربی سبب شده است چنین استدلال شود که تضعیف سرمایه اجتماعی می‌تواند هویت‌های اجتماعی و گروهی مانند هویت‌های قومی و ملی را نیز تضعیف کند. البته باید دقت کرد که پاتنام (2000: 415) تمایزی میان سرمایه اجتماعی درون‌گروه و برون‌گروه قائل می‌شود و استدلال می‌کند که سرمایه اجتماعی درون‌گروه می‌تواند از افکار و نظریه‌های یک گروه حاکم در مقابل گروه‌های مختلف در جامعه محافظت کند و سبب جذب شهروندان پیرامون یک دیدگاه افراطی می‌شود. اما سرمایه اجتماعی برون‌گروه یا پیوندی که مورد تأکید پوتنام است، می‌تواند آن‌طور که نظریه‌پردازان مکتب نوسازی مانند لرنر^۳ و کارل دویچ^۴ استدلال می‌کردند با ایجاد بسیج اجتماعی و افزایش ارتباطات، فضا را برای ایجاد یک هویت ملی و در نتیجه، احساس غرور ملی در جامعه فراهم کند. به عبارت دیگر آن‌طور که چلبی (1997: 34) استدلال می‌کند همکاری میان گروه‌های مختلف اجتماعی می‌تواند به افزایش انسجام کل سیستم از جمله هویت ملی منجر شود. از سوی دیگر، این نوع پیوندهای اجتماعی شکل گرفته در میان گروه‌های مختلف اجتماعی، می‌تواند با تضعیف روابط گروه‌های محلی، آن‌ها را به سوی انسجام ملی بکشاند.

در مورد چرایی تأثیر مثبت سرمایه اجتماعی بر افزایش هویت ملی شهروندان، ایکدا و همکاران (Ikeda, 2009: 656-658) استدلال می‌کنند که گسترش روابط چهره‌به‌چهره و تقویت روح جمعی در جامعه، سبب ایجاد احساسات بهتر در مورد جامعه در میان شهروندان می‌شود. از این چشم‌انداز، پیوندهای اجتماعی سبب تقویت هنجارهای ارزشمند و روابط متقابل تجربه‌شده افراد می‌شود که این امر به نوبه خود در آن‌ها احساس نوع دوستی در جامعه را به وجود می‌آورد (Rothstein, 2005: 201). بنابراین اولین تأثیر سرمایه اجتماعی بر هویت ملی شهروندان این است که شهروندان احساس خوبی به گروه‌ها و انجمن‌های اجتماعی خواهند داشت و چنین تصور خواهند کرد که چنین جامعه‌ای می‌تواند به سود آینده افراد باشد. به همین دلیل، شهروندان تلاش خواهند کرد از چنین جامعه و کشوری بیش از پیش حمایت کنند. تأثیر

-
1. Putnam
  2. Communitarianism
  3. Lerner
  4. Karl Deutsch

دوم سرمایه اجتماعی بر ملی‌گرایی به دلیل افزایش آگاهی شهروندان درباره مسائل اجتماعی و سیاسی جامعه است (Galston, 2007: 623). در حقیقت تجربه نشان داده است که افراد زمانی که از حالت انزوا خارج می‌شوند و در قالب گروه‌ها و انجمن‌های اجتماعی فعالیت می‌کنند، تلاش می‌کنند به بحث در مورد مسائل عمومی کشور بپردازند و با آسیب‌شناسی این مشکلات، مسیر بهتر در آینده را گفت‌وگو کنند. به همین دلیل، احتمال می‌رود افزایش آگاهی عمومی در جامعه به وسیله انجمن‌های اجتماعی فضا را برای تغییر مسیر کشور فراهم و شهروندان را نسبت به آینده کشور حساس و فضا را برای گسترش هویت ملی در جامعه فراهم کند.

از استدلال‌های دیگر در زمینه تأثیرهای مثبت سرمایه اجتماعی بر غرور ملی، بحث وفاداری به گروه است. در این زمینه، ادبیات نظری موجود نشان می‌دهد که وفاداری به گروه می‌تواند تأثیر مثبتی بر انسجام ملی داشته باشد. برای نمونه، نظریه‌های هویت اجتماعی پیش‌بینی می‌کنند که روح وفاداری به هویت جمعی تأثیرهای مثبتی بر تولید و اهمیت‌یافتن رفاه گروهی و ملی، به جای تصمیم‌های مبتنی بر فردگرایی خودخواهانه داشته باشد (Kramer & Brewer, 1984: 1056). این امر نیز می‌تواند منجر به کاهش رقابت و دشمنی بین خرده‌گروه‌های قومی و دینی مختلف در درون جامعه شود (Transue, 2007: 78). به بیان دیگر، انتظار می‌رود سرمایه اجتماعی سبب شود اعتماد اجتماعی در جامعه افزایش یابد و با افزایش اعتماد گروه‌های اجتماعی مختلف به همدیگر، پیوندها و ارتباطات آن‌ها بیشتر شود. آن‌طور که اسکارسون (Oskarsson, 2003: 609) نیز استدلال می‌کند، تقویت اعتماد اجتماعی در جامعه، یکی از دلایل اساسی است که می‌تواند خودخواهی در افراد را کاهش دهد و زمینه‌های آگاهی سیاسی مبتنی بر هویت ملی و همچنین وفاداری به گروه‌های بزرگ‌تر را فراهم کند.

به نظر وولکاک و نارایان (Woolcock and Narayan, 2000: 225) کاهش سرمایه و پیوندهای اجتماعی در جوامع سبب تضعیف اراده افراد برای دفاع از هویت‌ها و علایق جمعی می‌شود. از این رو همه جوامع برای تشخیص و بازنمایی هویت و همچنین اجرای برنامه‌ریزی‌های کشوری، به میزان خاصی از سرمایه اجتماعی نیازمند هستند؛ به این شکل که افزایش اعتماد بین گروه‌های اجتماعی، تعهدها و ارزش‌های مشترک و ایجاد شبکه‌ها و انسجام اجتماعی می‌تواند موجب تقویت هویت اجتماعی افراد شود و به هر میزان هویت اجتماعی در جامعه افزایش یابد، به طبع شهروندان احساس یگانگی و انسجام بیشتری کرده و هویت ملی شکل می‌گیرد. در این پژوهش می‌خواهیم با استفاده از نظریه پاتنام (۲۰۰۰) و تقسیم‌بندی وی از سرمایه اجتماعی به سه مؤلفه اعتماد اجتماعی، هنجارهای اجتماعی و شبکه‌های اجتماعی، به آزمون سه فرضیه زیر بپردازیم:

۱. گسترش اعتماد اجتماعی تأثیر مثبتی در احساس غرور ملی در میان شهروندان

قزاقستانی دارد؛

۲. افزایش هنجارهای اجتماعی مشترک تأثیر مثبتی در احساس غرور ملی در میان شهروندان قزاقستانی دارد؛
۳. افزایش شبکه‌ها و پیوندهای اجتماعی تأثیر مثبتی در احساس غرور ملی در میان شهروندان قزاقستانی دارد؛

روش پژوهش

روش در این پژوهش، روش کمی مبتنی بر تحلیل ثانویه است. جامعه آماری این پژوهش، همه مناطق کشور قزاقستان است. داده‌های استفاده شده برای آزمون فرضیه‌های پژوهش از مجموعه داده‌های بین‌المللی پیمایش ارزش‌های جهانی و موج هفت در سال‌های ۲۰۱۷ تا ۲۰۲۰ گرفته شده است. سازمان جهانی پیمایش ارزش‌ها که نهادی غیردولتی و متشکل از کارشناسان و دانشمندان علوم اجتماعی با سرپرستی رونالد اینگلهارت^۱ و پپا نوریس^۲ است، از سال ۱۹۸۰ به منظور رصد روند و سویه‌های تغییر در ارزش‌ها و نگرش‌های جهانیان اقدام به پیمایش‌های گسترده‌ای کرده است. این سازمان تاکنون توانسته است هفت موج پیمایش انجام دهد و در آخرین آن ۸۶ کشور جهان را زیر پوشش این پیمایش‌ها قرار داد. تمام داده‌های گردآوری شده توسط این نهاد برای استفاده استادان، دانشجویان و علاقه‌مندان این حوزه در آدرس اینترنتی آن به نشانی <https://www.worldvaluessurvey.org/> در دسترس است. حجم نمونه در این پژوهش ۱۲۷۶ نفر بودند که شامل ۴۵/۲ درصد مردان و ۵۴/۸ زنان با میانگین سنی ۴۱ سال بودند. همچنین در این پژوهش ۶۶/۷ درصد افراد از قوم قزاق، ۲۱/۶ درصد از قوم روس، ۴/۱ افراد از قوم ازبک و بقیه از اقوام دیگر مانند تاتار و کره‌ای بودند. همچنین ۷۰/۷ درصد افراد مطالعه شده مسلمان، ۱۹/۴ درصد افراد ارتدوکس، ۸/۷ درصد افراد بدون مذهب و بقیه از دیگر مذاهب بودند. ۵۹/۲ درصد پاسخ‌گویان ساکن شهر و ۴۰/۸ درصد آن‌ها در روستا سکونت داشتند. داده‌های جمع‌آوری شده از شهروندان ۱۷ استان در کشور قزاقستان جمع‌آوری شده است و همه افراد مطالعه شده شهروندی قزاقستانی داشتند. از سوی دیگر، با تقسیم‌بندی متغیرهای پژوهش به دو نوع مستقل (مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی) و وابسته (هویت اجتماعی)، این متغیرها با شاخص‌های زیر تعریف عملیاتی شدند:

۱. اعتماد اجتماعی: اعتماد اجتماعی عبارت است از تمایل فرد به قبول خطر در یک موقعیت اجتماعی که این تمایل مبتنی بر حس اطمینان به این نکته است که دیگران به گونه‌ای که انتظار می‌رود عمل کرده و شیوه‌ای حمایت‌کننده در پیش خواهند گرفت. به تعبیر فوکویاما (Fukuyama, 1995: 23) اعتماد انتظاری است که در یک اجتماع منظم، صادق و دارای

1. Inglehart

2. Pipa Norris

رفتار تعاونی، خود را نشان می‌دهد. در این پژوهش به منظور سنجش اعتماد اجتماعی، به دو بعد اعتماد اجتماعی تعمیم‌یافته و اعتماد سیاسی تقسیم‌بندی شده است. اعتماد اجتماعی تعمیم‌یافته به وسیله شش گویه، میزان اعتماد افراد به اعضای خانواده، همسایگان، آشنایان، اشخاصی که برای اولین بار با آن‌ها روبه‌رو شده‌اند، افرادی با مذاهب دیگر و مردمی با ملیت‌های دیگر سنجیده شده‌اند که میزان آلفای کرونباخ^۱ ۰/۸۱ نشان از پایایی مناسب این متغیر دارد. همچنین برای سنجش اعتماد سیاسی از سه گویه میزان اعتماد افراد به ریاست‌جمهوری، پارلمان و قوه قضاییه استفاده شده است که میزان آلفای کرونباخ این متغیر ۰/۸۴ به دست آمده است.

۲. هنجارهای اجتماعی: پاتنام (۱۹۹۳) معتقد است که هنجار اجتماعی یک قاعده رفتاری است که به وسیله بیشتر افراد جامعه در عمل و با رعایت تأیید می‌شود. هنجارها از نظر جامعه‌شناسی مهم هستند، چون آن‌ها معمولاً قاعده‌های رفتاری مشترک را برای کنشگران اجتماعی فراهم می‌کنند. با توجه به بسترهای اجتماعی و فرهنگی جامعه قزاقستان، در این پژوهش از دو بعد ارزش‌های دینی و ارزش‌های دموکراتیک برای سنجش هنجارهای اجتماعی شهروندان قزاقستان استفاده شده است. به این دلیل که مذهب اسلام یا مسیحیت از گذشته تاکنون در جامعه قزاقستان وجود داشته و در بسیاری از زمان‌ها یکی از ارزش‌های اجتماعی مهم در این جامعه به شمار می‌رفته است. از سوی دیگر، با توجه به اهمیت یافتن ارزش‌های دموکراتیک در سراسر جهان، این ارزش می‌تواند یکی از عناصر مهم هنجارهای اجتماعی این کشور در نظر گرفته شود. برای سنجش ارزش‌های دینی از چهار گویه میزان اعتقاد افراد به خداوند، زندگی پس از مرگ، بهشت و جهنم استفاده شد که میزان آلفای کرونباخ این متغیر ۰/۸۳ به دست آمد. همچنین برای سنجش ارزش‌های دموکراتیک از یک متغیر ترتیبی ده‌درجه‌ای برای میزان اهمیت دموکراسی کشور قزاقستان استفاده شده است.

۳. شبکه‌های اجتماعی: از نظر پاتنام (۱۹۹۳) شبکه‌های رسمی و غیررسمی ارتباطات در هر جامعه‌ای اعم از مدرن و سنت فئودالی یا سرمایه‌داری وجود دارند. این شبکه‌ها در نوع افقی و عمودی هستند. در شبکه‌های افقی شهروندانی عضویت دارند که قدرت و وضعیت برابری دارند. در این حالت همه کنشگران درگیر کنش‌ها بوده باهم در ارتباط هستند و اطلاعات به صورت شفاف در اختیار کنشگران قرار می‌گیرد. در شبکه‌های عمودی شهروندانی عضویت دارند که وضعیتی نابرابر نسبت به هم دارند. به این معنی که رابطه کنشگران بریده بوده و آن‌ها تنها اطلاعاتی را به دست خواهند آورد که منافع افراد در موقعیت بالاتر را به خطر نیندازد و اطلاعات به صورت شفاف رد و بدل نشود. در این پژوهش منظور از شبکه‌های

اجتماعی، از نوع افقی بوده و با این دوازده گویه سنجیده شد: عضویت در انجمن‌های دینی، ورزشی، هنری، اتحادیه‌های کارگری، احزاب سیاسی، سازمان‌های محیط زیستی، سازمان‌های حرفه‌ای، انجمن‌های خیریه، انجمن حمایت از مصرف‌کنندگان، گروه‌های خودیاری، انجمن حمایت از زنان و سایر انجمن‌های اجتماعی. سپس میزان آلفای کرونباخ آن ۰/۸۳ به دست آمده است.

۴. غرور ملی: غرور ملی احساس مثبتی است که افراد در نتیجه ارزیابی‌شان از هویت ملی خود تجربه می‌کنند (Smith and Others, 2006: 15). همچنین می‌توان غرور ملی را به عنوان احساس غرور و حس احترامی که یک شخص نسبت به ملت خود دارد یا احساس غرور یا عزت نفسی تعریف کرد که یک شخص در نتیجه هویت ملی خود به دست می‌آورد. بر این اساس فرد برای کشوری که بدان تعلق دارد نسبت به سایر کشورها، جایگاه بالاتری قائل می‌شود. برای سنجش احساس غرور ملی از یک متغیر در سطح ترتیبی پنج درجه‌ای که میزان افتخار و غرور افراد به قزاقستانی بودن آن‌ها را می‌سنجید، استفاده شد.

شایان توجه است به دلیل اینکه متغیر وابسته پژوهش (غرور ملی) در یک مقیاس ترتیبی قرار داشت از آزمون رگرسیون^۱ ترتیبی توسط نرم‌افزار نسخه ۲۴ اسپس‌اس‌اس برای آزمون فرضیه‌ها استفاده شد.

یافته‌های پژوهش

این پژوهش شامل یک متغیر وابسته غرور ملی و پنج متغیر وابسته اعتماد اجتماعی، اعتماد سیاسی، اعتقاد به ارزش‌های دینی، اعتقاد به اهمیت دموکراسی در جامعه و عضویت در انجمن‌های داوطلبانه اجتماعی در میان شهروندان قزاقستانی است.

جدول ۱. آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

تعداد	حداقل	حداکثر	میانگین	انحراف استاندارد
۱۱۵۹	۱	۴	۲/۶۶	۰/۵۵
۱۲۳۲	۱	۴	۲/۸۲	۰/۷۱

اعتماد اجتماعی تعمیم یافته

اعتماد سیاسی

1. Regression analysis

۰/۳۵	۱/۷۰	۲	۱	۱۰۰۴	اعتقاد به ارزش‌های دینی
۲/۱۳	۷/۹۲	۱۰	۱	۱۲۶۷	اعتقاد به اهمیت دموکراسی در جامعه
۰/۱۹	۰/۰۸	۲	۰	۱۰۴۳	عضویت در انجمن‌های داوطلبانه
۰/۶۷	۳/۴۰	۴	۱	۱۲۵۳	غرور ملی

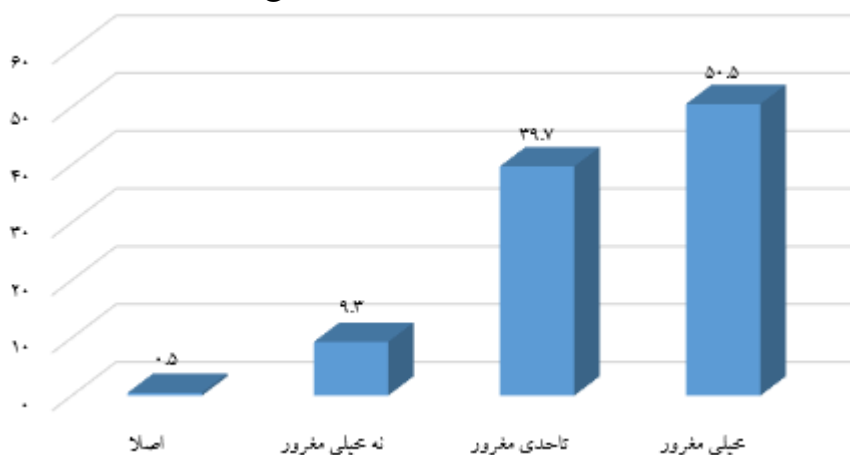
Source: Authors

جدول ۱ آمار توصیفی متغیرهای مورد آزمون را نشان می‌دهد. مقیاس دو متغیر اعتماد اجتماعی و اعتماد سیاسی در دامنه ۱ (ضعیف‌ترین وضعیت) تا ۴ (قوی‌ترین وضعیت) قرار داشته است. میانگین ۲/۶۶ برای اعتماد اجتماعی تعمیم‌یافته و ۲/۸۲ برای اعتماد سیاسی نشان می‌دهد که شهروندان قزاقستانی تا حدی از اعتماد اجتماعی تعمیم‌یافته و سیاسی متوسط برخوردار هستند. مقیاس اعتقاد به ارزش‌های دینی در دامنه ۱ (ضعیف‌ترین وضعیت) تا ۲ (قوی‌ترین وضعیت) قرار داشته است. میانگین ۱/۷۰ برای اعتقاد به ارزش‌های دینی نشان می‌دهد که شهروندان قزاقستانی تا حد زیادی اعتقاد زیادی به ارزش‌های دینی دارند. مقیاس اعتقاد به لزوم و اهمیت دموکراسی در جامعه در دامنه ۱ (ضعیف‌ترین وضعیت) تا ۱۰ (قوی‌ترین وضعیت) قرار داشته است. در این زمینه، میانگین ۷/۹۲ برای این متغیر نشان می‌دهد که پاسخ‌دهندگان به دموکراسی در جامعه اهمیت زیادی می‌دهند. مقیاس عضویت در انجمن‌های داوطلبانه اجتماعی در دامنه ۱ (ضعیف‌ترین وضعیت) تا ۲ (قوی‌ترین وضعیت) قرار داشته است. میانگین ۰/۰۸ برای این متغیر نشان می‌دهد که شهروندان کمی در چنین انجمن‌هایی عضویت دارند و به بیانی، مؤلفه عضویت شهروندان در شبکه‌های اجتماعی وضعیت چندانی مطلوبی ندارد. سرانجام مقیاس غرور ملی در دامنه ۱ (ضعیف‌ترین وضعیت) تا ۴ (قوی‌ترین وضعیت) قرار داشته است. میانگین ۳/۴۰ برای متغیر غرور ملی نشان می‌دهد که شهروندان قزاقستانی تا حدودی غرور ملی بالایی دارند و به تاریخ، سنت‌ها و کشور خود با احساس غرور بالایی نگاه می‌کنند.

البته به نظر می‌رسد که میزان غرور ملی در بین شهروندان قزاقستانی همچنان در مقایسه با دیگر کشورهای آسیای مرکزی پایین‌تر است. برای نمونه، در حالی که ۸۸/۵ درصد از شهروندان قزاقستانی غرور ملی بالاتر از متوسط داشتند، میزان غرور ملی بالاتر از متوسط برای شهروندان تاجیکستان ۹۸/۴ درصد و برای شهروندان قرقیزستان ۹۴/۶ درصد بوده است. دیگر کشورهای آسیای مرکزی در موج جدید پیمایش ارزش‌های جهانی بررسی نشده بودند. همچنین نتایج نشان می‌دهد که به غیر از موج هفتم، شهروندان قزاقستانی در موج ششم بررسی شده‌اند که نتایج در موج ششم پیمایش ارزش‌های جهانی نشان می‌دهد ۹۴/۴ شهروندان قزاقستانی غرور ملی بالاتر از متوسط داشتند و این امر نشان می‌دهد که مقداری از غرور ملی آن‌ها در سال‌های اخیر کاهش پیدا کرده است.

شکل ۱. میزان فراوانی احساس غرور ملی پاسخ‌دهندگان

Source: Authors

با توجه به اهمیت متغیر وابسته غرور ملی، شکل ۱ این متغیر را دقیق‌تر بررسی می‌کند. همان‌طور که نمودار ستونی نشان می‌دهد بالای ۵۰ درصد شهروندان قزاقستانی احساس غرور ملی بسیار بالایی دارند. در مجموع، تنها ۹/۸ درصد این شهروندان غرور ملی پایین یا بسیار پایین دارند. این امر نشان می‌دهد که هرچند قزاقستان کشور تازه تأسیسی است، مردم به سنت‌ها، تاریخ و گذشته خود احساس افتخار می‌کنند. نتایج نشان می‌دهد اگرچه قزاقستان اقلیت‌های قومی مختلفی از جمله روس و ازبک دارد، شهروندان این کشور احساس غرور بالایی نسبت به کشور خود دارند و میانگین ۳/۴۰ برای متغیر غرور ملی شهروندان قزاق تأییدکننده این موضوع است. نتایج موج‌اخیر داده‌های پیمایش ارزش‌های جهانی نشان می‌دهد که بالای ۹۰ درصد شهروندان قزاقستان تا حدود زیادی به کشور خود افتخار می‌کنند. این موضوع از آن جهت اهمیت دارد که قزاقستان فقط حدود ۳۱ سال است که به استقلال دست یافته است. همچنین در این کشور اقلیت‌های قومی و مذهبی مختلفی زندگی می‌کنند که در حالت عادی این مسئله می‌توانست برای شکل‌گیری یک هویت ملی واحد مشکل‌آفرین باشد. نتایج در این مورد نشان می‌دهد که حتی اقلیت روس ساکن در قزاقستان که تابعیت این کشور را دارند نیز افتخار زیادی به کشور خود دارند و خود را بخشی از تاریخ این کشور می‌دانند. میانگین غرور ملی برای اقلیت روس در کشور قزاقستان ۳/۲۴ است که بالاتر از حد متوسط ۲/۵ قرار دارد. این امر سبب می‌شود مطالعه دلایل موفقیت قزاقستان در این زمینه اهمیت زیادی داشته باشد.

جدول ۲. نتایج آزمون نسبت

احتمال

مدل	لگاریتم درست‌نمایی کای اسکوتر	درجه آزادی	سطح معناداری
مدل صفر	۱۶۸۲/۸۷		
مدل نهایی	۱۵۹۷/۰۳	۵	۰/۰۰

Source:
Authors

برای بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی بر غرور ملی از آزمون رگرسیون لجستیک ترتیبی استفاده شد. جدول ۲ نتایج آزمون نسبت احتمال مدل را نشان می‌دهد. این آزمون، آزمون نسبت احتمال مدل نهایی به مدلی صفر است که ضرایب همه پارامترها در آن برابر با عدد صفر است. با توجه به معناداری مقدار کای اسکوتر ۸۵/۸۴ در سطح خطای کوچک‌تر از ۰/۰۱ می‌توان گفت که مدل نهایی توانسته است مدل صفر را منتفی کند. به بیانی، مدل رگرسیونی مدل مناسبی است و متغیرهای مستقل به خوبی می‌توانند تغییرهای غرور ملی شهروندان را تبیین کنند.

جدول ۳. مقدارهای ضریب تعیین

پزودو	
کاکس و نل	۰/۰۹
نیجل کرک	۰/۱۰

Source: Authors

جدول ۳ نتایج مربوط به ضریب تعیین پزودو را نشان می‌دهد. همان‌طور که پیش‌تر اشاره شد این ضرایب، تقریب‌های ضریب تعیین در رگرسیون خطی هستند که در رگرسیون لجستیک استفاده می‌شوند. مقدارهای هر دو آماره مک‌فادن^۱ و نیجل کرک^۲ نشان می‌دهد که ۵ متغیر مستقل این پژوهش با توجه به معیارهای کوهن تا حدودی متوسط بوده و این ۵ متغیر توانسته‌اند در میان ۹ تا ۱۰ درصد از واریانس تغییرهای غرور ملی شهروندان قراستانی را تبیین کنند. به بیان دیگر، عوامل دیگری نیز می‌توانند بر غرور ملی تأثیر بگذارند که آن‌ها حدود ۹۰ تا ۹۱ درصد واریانس متغیر وابسته را تبیین می‌کنند.

جدول ۴. نقش هر کدام از متغیرها در درون مدل

1. McFadden
2. Nigel Kirk

برآورد	خطای استاندارد	والد	درجه آزادی	سطح معنی داری	حد پایین	حد بالا
۲/۳۸-	۰/۷۱	۱۱/۲۵	۱	۰/۰۰	-۳/۷۷	-۰/۹۹
۱/۸۶-	۰/۶۱	۹/۳۲	۱	۰/۰۰	-۳/۰۶	-۰/۶۶
۱/۲۶	۰/۴۴	۸/۱۸	۱	۰/۰۰	۰/۳۹	۲/۱۳
۳/۵۴	۰/۴۵	۶۰/۴۵	۱	۰/۰۰	۲/۶۵	۴/۴۳
اعتقاد به اهمیت دموکراسی در جامعه	۰/۱۷	۰/۰۳	۳۰/۸۶	۱	۰/۱۱	۰/۲۳
اعتقاد به ارزش های دینی	۰/۰۵	۰/۰۶	۰/۶۳	۱	۰/۴۲	-۰/۰۷
اعتماد اجتماعی تعمیم یافته	۰/۰۴	۰/۱۲	۰/۱۴	۱	۰/۷۰	-۰/۱۹
اعتماد سیاسی	۰/۶۸	۰/۰۹	۵۰/۷۸	۱	۰/۴۹	۰/۸۷
عضویت در انجمن های داوطلبانه	۰/۷۲	۰/۳۴	۴/۴۳	۱	۰/۰۳	۰/۰۵

Source: Authors

جدول ۴ با عنوان برآوردهای پارامتر مهم ترین جدول برای تفسیر میزان تأثیر رگرسیونی هر یک از متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته غرور ملی است. در این جدول برآوردهای پارامتر، خطای استاندارد و آزمون های معناداری برای تمامی پارامترهای مدل جدا جدا آمده است. تأکید اصلی در اینجا بر معناداری برآوردها و آزمون والد است. همان طور که یافته ها نشان می دهد تأثیر متغیرهای اعتقاد به اهمیت مردم سالاری در جامعه، اعتماد سیاسی و عضویت در انجمن های داوطلبانه بر غرور ملی در سطح خطای کوچک تر از ۰/۰۵ معنادار است.

مقدار برآورد متغیر اعتقاد به اهمیت مردم سالاری در جامعه برابر با ۰/۱۷ است و این امر نشان می دهد که با فرض ثابت ماندن تأثیر همه متغیرهای مدل، افزایش یک واحد در متغیر اعتقاد به اهمیت مردم سالاری در جامعه با افزایش ۰/۱۷ واحد در نسبت های لگاریتم متغیر وابسته غرور ملی همراه خواهد بود. به هر میزان شهروندان اعتقاد بیشتری به اهمیت مردم سالاری در جامعه دارند، غرور ملی بیشتری دارند. به بیان دیگر، ارزش های دموکراتیک با مؤلفه هایی همچون آزادی، عدالت، کثرت گرایی، تساهل می تواند همه گروه های اجتماعی در یک جامعه را به سوی یک همبستگی ملی پیش ببرد و به این ترتیب، غرور ملی را در جامعه افزایش دهد.

مقدار برآورد متغیر اعتماد سیاسی برابر با ۰/۶۸ است و این میزان نشان می دهد که با فرض ثابت ماندن تأثیر همه متغیرهای مدل، افزایش یک واحد در متغیر اعتماد سیاسی با

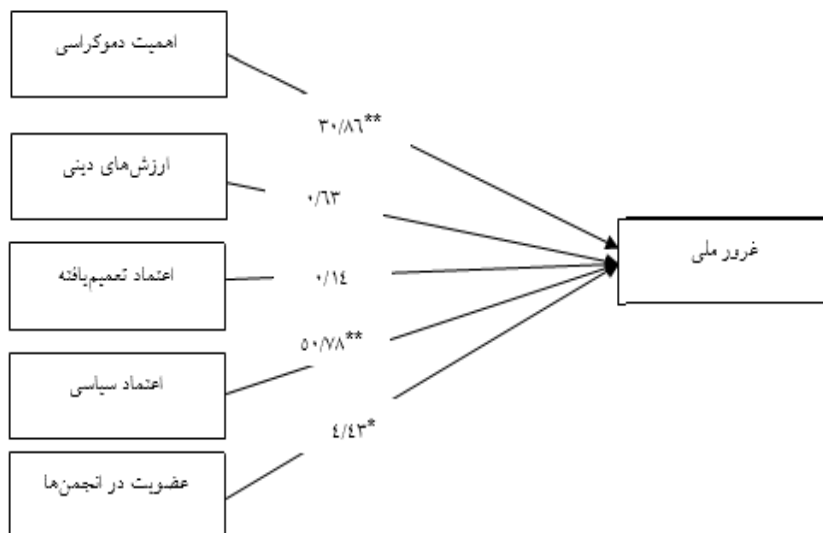
افزایش ۰/۶۸ واحد در نسبت‌های لگاریتم متغیر وابسته غرور ملی همراه خواهد بود. به بیانی، به هر میزان شهروندان اعتماد سیاسی بیشتری دارند، غرور ملی بیشتری نیز دارند. نتایج موجود نشان می‌دهد که میانگین اعتماد سیاسی در جامعه قزاقستان تاحدودی متوسط بوده است (میانگین = ۲/۸۲)، اما نتایج استنباطی نشان می‌دهد اگر این اعتماد سیاسی در بین شهروندان بیشتر شود، میزان غرور ملی نیز افزایش خواهد یافت. شاید در کشورهای اروپایی که به گفته مارکس^۱ از گذشته‌های دور طبقات اجتماعی طبیعی دارند، نهاد حکومت اهمیت کمتری در میزان غرور ملی شهروندان داشته باشد، اما کشورهای آسیایی و به‌ویژه کشورهای آسیای مرکزی نوعی فرهنگ سیاسی دارند که با استبداد و نبود طبقات اجتماعی خودانگیخته درگیر هستند. به همین دلیل، نوع حکومت و اعتمادداشتن یا اعتمادنداشتن آن‌ها به نهادهای سیاسی می‌تواند تأثیر زیادی در نوع نگرش آن‌ها به کشور خود بگذارد، زیرا حکومت‌ها در چنین جوامعی آنچنان قدرتمند هستند که می‌توانند همه عناصر دیگر را در تأثیر خود قرار دهند؛ به طوری که نهاد سیاست می‌تواند دیگر حوزه‌ها از جمله تاریخ، فرهنگ و اقتصاد را به‌سود خود تغییر دهند.

مقدار برآورد متغیر عضویت در انجمن‌های داوطلبانه برابر با ۰/۷۲ است و این امر نشان می‌دهد که با فرض ثابت ماندن تأثیر تمامی متغیرهای مدل، افزایش یک واحد در متغیر عضویت در انجمن‌های داوطلبانه با افزایش ۰/۷۲ واحد در نسبت‌های لگاریتم متغیر وابسته غرور ملی همراه خواهد بود. به هر میزان شهروندان عضویت بیشتری در انجمن‌های داوطلبانه داشته باشند، از غرور ملی بیشتری برخوردار هستند. شبکه‌ها و انجمن‌های اجتماعی با گسترش علایق جمعی سبب می‌شوند آگاهی سیاسی، تاریخی و اجتماعی شهروندان بیشتر شده و در نتیجه، به دلیل فهم بهتر مسائل و مشکلات کشور از راه انجمن‌های اجتماعی، شهروندان تلاش کنند برای رفع این مشکلات مشارکت بیشتری کنند. چنین امری می‌تواند دل‌بستگی آن‌ها به کشور خویش را افزایش داده و هویت و غرور ملی آن‌ها را تقویت کند. البته نکته مهم اینجا است که در بین مؤلفه‌های مختلف سرمایه اجتماعی، اعتماد سیاسی با آماره والد ۵۰/۷۸ تأثیر بیشتری را بر غرور ملی پاسخ‌دهندگان داشته است.

---

1. Karl Marx

شکل ۲. تحلیل مسیر تأثیر مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی بر غرور ملی

source: Authors

شکل ۲ مسیر تأثیر ابعاد و مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی بر غرور ملی را تحلیل می‌کند. همان‌طور که نتایج نشان می‌دهد، اعتماد سیاسی، دموکراسی و عضویت در انجمن‌های داوطلبانه سه مؤلفه‌ای هستند که بر غرور ملی شهروندان قزاقی تأثیر معنادار داشتند و اعتماد اجتماعی تعمیم‌یافته و ارزش‌های دینی تأثیر معناداری بر غرور ملی نداشته است. همچنین نتایج نشان می‌دهد که اعتماد سیاسی به نهادها و مسئولان حکومتی، دموکراسی و سپس عضویت در انجمن‌های داوطلبانه بیشترین تأثیر را بر افزایش غرور ملی شهروندان داشته است. بنابراین به نظر می‌رسد برخی از ابعاد سرمایه اجتماعی از جمله دموکراسی، اعتماد سیاسی و تقویت انجمن‌های داوطلبانه و جامعه مدنی یکی از دلایل مهم تقویت غرور ملی در جامعه قزاقستان است. حال با توجه به اینکه منطقه خاورمیانه و آسیای مرکزی از مناطقی هستند که در آن برخی از کشورها دچار تنش‌های داخلی زیادی هستند و سیاست‌گذاران یکی از دلایل این مسئله را ضعف هویت و غرور ملی می‌دانند، نتایج این نوشتار به سیاست‌گذاران کمک می‌کند به شناسایی برخی از عوامل تأثیرگذار بر تقویت غرور ملی و کاهش تنش‌های قومی و منطقه‌ای در این جوامع پردازند. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که می‌توان با تقویت دموکراسی، اعتماد سیاسی و جامعه مدنی افراد را از درون گروه‌های قومی و گروهی محدود رهانید و با پیوند زدن آنان با دنیای

گسترده‌تر ملی سبب ایجاد ثبات بیشتر در کشورهای ناآرام منطقه خاورمیانه و آسیای مرکزی شد.

نتیجه

در این نوشتار تأثیر سرمایه اجتماعی در افزایش غرور ملی شهروندان قزاقستان را بررسی کردیم. نتایج نشان می‌دهد که متغیر سرمایه اجتماعی در حدود ۱۰ درصد علت افزایش غرور ملی را تبیین می‌کند که به نظر درصد قابل قبولی است. با توجه به اینکه در موضوع‌های علوم انسانی و به‌ویژه علوم سیاسی، علل و عوامل مختلفی بر پدیده‌ها تأثیر می‌گذارند، این میزان از تبیین افزایش غرور ملی توسط متغیر سرمایه اجتماعی به‌طور کامل قابل قبول است. در این زمینه، نتایج نوشتار هم‌سو با نظریه‌های گالستون (۲۰۰۷)، ایکدا و همکاران (۲۰۰۹)، اسکارسون (۲۰۰۳)، وولکاک و نارایان (۲۰۰۰) نشان داد که سه عامل اعتقاد به اهمیت دموکراسی در جامعه، اعتماد سیاسی و عضویت در انجمن‌های داوطلبانه بر غرور ملی تأثیر معناداری داشته‌اند. در مورد تأثیر معنادار اعتقاد به اهمیت دموکراسی در جامعه بر غرور ملی باید گفت که جامعه قزاقستان جامعه‌ای چندقومی و چندمذهبی است که در آنجا اقوام و مذاهب مختلفی زندگی می‌کنند و طبیعی است که ارزش‌ها و هنجارهای دموکراتیک بهتر بتوانند از منافع گروه‌های اجتماعی و به‌ویژه گروه‌های اقلیت، محافظت کند به همین دلیل، ارزش‌ها و هنجارهای دموکراتیک تأثیر مثبتی بر غرور ملی افراد دارد.

متغیر دوم تأثیرگذار بر غرور ملی، اعتماد سیاسی بود. نتایج نشان می‌دهد هنگامی که اعتماد مردم قزاقستان به نهادهای سیاسی افزایش می‌یابد، میزان غرور ملی افراد نیز در جامعه بیشتر می‌شود. در این زمینه، می‌توان استدلال کرد که یکی از عناصر مهم هویت ملی و احساس غرور شهروندان به کشور خود، دولت و حکومت موجود در کشور است. زمانی که شهروندان در جامعه‌ای به حکومت خود اعتماد داشته باشند و رضایت سیاسی ایجاد شود؛ به‌طوری که حکومت مستقر از دیدگاه مردم مشروع باشد، طبیعی است که چنین امری می‌تواند تأثیر مثبتی بر غرور ملی آن‌ها داشته باشد.

نتایج این نوشتار در مورد پیوندهای اجتماعی نشان می‌دهد که عضویت در انجمن‌های اجتماعی نیز تأثیر مثبتی بر افزایش غرور ملی شهروندان داشته است. همان‌طور که ارسطو^۱ در یونان باستان اشاره کرده بود، انسان حیوانی است مدنی و سیاسی، در نتیجه، زمانی که انسان در درون انجمن‌های مدنی عضو می‌شود و فعالیت می‌کند، می‌تواند از دغدغه‌ها و دل‌مشغولی‌های فردی رهاشده و به محیط اجتماعی و سیاسی خود حساس‌تر شود. از سوی دیگر، پرداختن به محیط اجتماعی اطراف و افزایش پیوندهای اجتماعی نیز می‌تواند نوعی همبستگی مکانیک

1. Aristotle

دورکیمی را در جامعه ایجاد کند و افراد به جای پرداختن به منافع خودخواهانه فردی، منافع عمومی و ملی را در اولویت قرار دهند.

البته شایان توجه است که این نوشتار فقط بر نقش سرمایه اجتماعی در افزایش غرور ملی در کشور قزاقستان پرداخته و به عوامل دیگر در این نوشتار توجه نشده است. برای نمونه، اقتصاد و پیوندهای اقتصادی گروه‌های اجتماعی مختلف با یکدیگر و همچنین نظام سیاسی، عامل دیگری است که می‌تواند بر تقویت انسجام ملی در این کشور نقش داشته باشد. درآمد سرانه بالای ۱۰ هزار دلار، تورم‌های پایین در سال‌های اخیر (به استثنای دوره پاندمی کرونا)، رشد اقتصادی مثبت، افزایش تولید ناخالص ملی از عوامل دیگری هستند که شاید در تقویت غرور ملی شهروندان قزاق تأثیر مثبتی داشته‌اند و می‌توانند در پژوهش‌های آینده مورد آزمون و پژوهش قرار گیرند.

References

- Ataei, Farhad (2009), "National Identity and Nation-Oriented in Central Asia", **Journal of Rights and Political Sciences**, Vol. 38, No. 2, pp. 189-204, Available at: <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/454203>, (Accessed on: 11/5/ 2021), [in Persian].
- Bourdieu, Pierre (1983), **Forms of Social Capital**, In: Richards JC (ed) *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, Greenwood Press, New York.
- Chalabi, Masoud (1997), **Sociology of Order: Theoretical Explanation and Analysis of Social Order**, Tehran: Ney Publication, [in Persian].
- Chalupnicek, Pavel (2010), "The CAPITAL is Social Capital: An Austrian Perspective", **Am J Econ Sociol**, Vol. 69, No. 4, pp. 1230-1250, Available at: <https://www.jstor.org/stable/20788964>, (Accessed on: 15/5/2021).
- Coleman, James (1990), **Foundations of Social Theory**, Harvard University Press, Cambridge.
- Etzioni, Amitai (1993), **The Spirit of Community, The Reinvention of American Society**, New York: Simon & Schuster.
- Fukuyama, Francis (1995), **Trust: The Social Virtues and the Creation of Prosperity**, Free Press.
- Galston, William (2007), "Civic Knowledge, Civic Education, and Civic Engagement: A Summary of Recent Research", **International Journal**

of Public Administration, Vol. 30, No. 6, pp. 623-642, (doi:10.1080/01900690701215888).

Ghawam, Abdoali and Neda Muhammad (2011), "The Crisis of National Identity and the Gap Between State and Nation in Globalization Period, the Impact of Language and Religion on National Identity in Tajikistan and Kazakhstan", **Journal of International Relations Studies**, Vol. 3, No. 12, pp. 229-260, Available at: http://prb.iauctb.ac.ir/article_524300.html, (Accessed on: 5/7/2021), [in Persian].

Hajjani, Ibrahim (2001), "National Pride in Iran and a Few hypothesis", **Journal of National Studies**, Vol. 5, No. 2, pp. 193-228, Available at: [http://ensani.ir/file/download/article/20110207160645-0%20\(6\).pdf](http://ensani.ir/file/download/article/20110207160645-0%20(6).pdf), (Accessed on: 11/5/2021), [in Persian].

Hashemianfar, Ali, Mina Jalali and Zia Hashemi (2011), "A Reflection on What National Pride is and Some Factors Affecting it in the Study of Isfahan City". **Journal of Historical Sociology**, Vol. 3, No. 1, pp. 23-50, Available at: <https://jhs.modares.ac.ir/article-25-8274-fa.html>, (Accessed on: 2/12/2021), [in Persian].

Hashemianfar, Ali, Zia Hashemi and Mina Jalali (2012), "National Pride and the Impacts of Social and Cultural Factors on It, Case Study: Isfahan", **Journal of Social and Cultural Strategy**, Vol. 1, No. 1, pp. 147-169, Available at: <https://www.noormags.ir/view/fa/magazine/number/75038>, (Accessed on: 23/11/2021), [in Persian].

Hutchinson, John and Anthony Smith (1994), **Nationalism**, Oxford Readers, Oxford: OUR.

Ikeda, Ken'ichi and Richery Sean (2009), "The Impact of Diversity in Informal Social Networks on Tolerance", **British Journal of Political Science**, Vol. 39, No. 3, pp. 655-658, (doi:10.1017/S0007123408000574).

Kramer, Roderick and Marilyn Brewer (1984), "Effects of Group Identity on Resource Use in a Simulated Commons Dilemma", **Journal of Personality and Social Psychology**, Vol. 46, No. 5, pp. 1044-1057, (doi:10.1037/0022-3514.46.5.1044).

Kundakbayeva, Zhnat (2021), **The History of Kazakhstan from the Earliest Period to the Present time**, Litres.

- Mead, George (1964), **On Social Psychology: Selected Papers**, Chicago, University of Chicago Press.
- Iman, Muhammad Taghi and Ali Roohani (2014), “A Survey of the Relation Between National Identity and Social Interest, Case Study: Students of Shiraz University”, **Journal of Social Sciences**, Vol. 7, No. 22, pp. 37-62, Available at: <http://ensani.ir/file/download/article/20140521165851-9861-48.pdf>, (Accessed on 1/12/2021), [In Persian].
- Naroll, Raoul (1983), **The Moral Order**, Beverly Hills, CA: Sage.
- Oskarsson, Sven (2003), “Institutional Explanations of Union Strength: An Assessment”, **Politics and Society**, Vol. 31, No. 4, pp. 609-645, (doi: 10.1177/ 0032329203256955).
- Paxton, Pamela (1999), “Is Social Capital Declining in the United States? A Multiple Indicator Assessment”, **American Journal of Sociology**, Vol. 105, No. 1, pp. 88-127, (doi:10.1086/210268).
- Polonskaya, Ludmola and Alexi Malashenko (2008), **Islam in Central Asia**, Ithaca Press.
- Putnam, Robert (2000), **Bowling Alone-The Collapse and Revival of American Community**, Simon and Schuster, New York.
- Putnam, Robert (1993), “The Prosperous Community: Social Capital and Public Life”, **The American Prospect**, Vol. 13, No. 4, pp. 35042, Available at: <http://www.prospect.Org/print/vol/13>, (Accessed on: 3/ 7/ 2021).
- Rothstein, Bo (2005), **Social Traps and the Problem of Trust**, Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Soltani, Alireza and Zohreh Khanmohammadi (2021), “Russia's National Identity in the Post-Soviet Era; Change or Continuity”, **Central Eurasia Studies**, Vol. 14, No. 2, pp. 177-200, (doi:10.22059/jcep.2022.331352.450032). [in Persian].
- Transue, John (2007), “Identity Saliency, Identity Acceptance, and Racial policy Attitudes: American National Identity as a Uniting Force”, **American Journal of Political Science**, Vol. 51, No. 1, pp. 78-91, (doi:10.1111/j.1540-5907.2007. 00238.x).
- Triandis, Harry, Kwok Leung, Marcelo Villareal and Felicia Clack (1985), “Allocentric Versus Idiocentric Tendencies: Convergent and Discriminant Validation”, **Journal of Research in Personality**, Vol. 19, No. 4, pp. 395-415, (doi:10.1016/0092-6566(85)90008-X).

- Vosoughi, Saeid and Asgar Safari (2017), "Kazakhstan's Role in the Development of Relations between Iran and China in Central Asia", **Central Eurasia Studies**, Vol. 10, No. 2, pp. 467-484, (doi:10.22059/jcep.2018.209451.449654) [in Persian].
- Woolcock, Michael and Deepa Narayan (2000), "Social Capital: Implications for Development Theory, Research, and Policy", **The World Bank Research Observer**, Vol. 15, No. 2, pp. 225-249, (doi:10.1093/wbro/15.2.225).
- Yemelianova, Galina (2014), "Islam, National Identity and Politics in Contemporary Kazakhstan", **Asian Ethnicity**, Vol. 15, No. 3, pp. 286-301, (doi:10.1080/14631369.2013.847643).
- Yilmaz, Harun (2022), **Nations and Nationalism in the Soviet Union: Kazakhstan**, Azerbaijan and Ukraine, Taylor & Francis.
- Zahiri, Alireza (2007), "Quiddity of National Identity", **Journal of Political Sciences**, Vol. 8, No. 29, pp. 29-50, Available at: http://psq.bou.ac.ir/article_11719_5ec20df739619288e5213125d23b3a82.pdf, (Accessed on: 10/6/2021) [in Persian].
- Zhiyenbayeva, N. B., R. B. Abdrakhmanova, A. E. Abdrakhmanov, O. B. Tapalova, K. Samal, and U. Elmira (2013), "Experimental Study of Teenager's Ethnic Identity", **Procedia-Social and Behavioral Sciences**, Vol. 89, pp. 939-943, (doi: 10.1016/j.sbspro.2013.08.960).